

HOOFSTUK 5

GEVALLESTUDIE: KUNSTERAPIE MET DIE DOWE KIND

5.1 INLEIDING

In die gevallestudie sal kunstherapie as indirektiewe pedoterapeutiese tegniek gebruik word om 'n dowe kind se verstelde (en verskraalde) affektiewekognitiewe- en normatiewe betekenis te wysig. Die ervarings- en betekeniswêreld van die kind sal tydens diagnostisering verken word.

Aan die hand van die inhoude wat verkry is uit die diagnostiseringsmoment sal pedoterapie beplan word. Kunstherapie sal oorwegend gebruik word. Uit bogenoemde inligting sal die doel van pedoterapie, met die dowe kind, gestel word.

Na aanleiding van spesifieke doelstellings sal individuele sessies beplan word. Kunstherapie gaan oorwegend gebruik aspekte (buiten die ortopedagogiese kriteria) van kunstherapie tydens beplanning in ag geneem moet word:

- * die tipe materiaal wat gebruik gaan word;
- * die simboliese inhoude wat aangespreek word en die betekenis van die simbool binne die kind se kultuur;
- * die lokaal
- * die opdrag;

- * die kommunikasiewyse (veral ten opsigte van die dowe kind);

- * die rol van die terapeut (byvoorbeeld, of hy gaan deelneem aan die skeppende aktiwiteit?);
- * dit wat observeer word;
- * die grondvorm (sien 3.15); en
- * die kombinasie van kunst terapie met 'n ander tegniek.

5.2 ORTOPEDAGOGIESE DIAGNOSTISERINGS VERSLAG

5.2.1 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

NAAM: Cornelius

GEBOORTEDATUM: 1980/08/07

SKOOL: Transoranje-skool vir dowes

KLAS: St. 2

OUDERDOM TYDENS TOETSING: 10 jaar 9 maande

5.2.2 PROBLEEMSTELLING

Gesprek:
Cornelius is deur sy klasonderwyseres verwys. Sy beweer dat hy baie aktief is, voordurend aandag eis, 'n konsentrasie probleem het, ongehoorsaam is, aggressief is en dat hy verwyfd optree. Sy gedrag is steurend vir die res van die klas. Hy werk nie goed saam in groepsverband nie. Volgens die onderwyseres het sy nog geen kontak met die ouers gedurende die jaar gehad nie.

5.2.3 DIAGNOSTISERING

Gesprekke is gevoer met:

- * die klasonderwyseres;

5.2.4 HISTORISITEIT

- * sy ouers (vader en stiefmoeder);

5.2.4.1 SESIEMANTSTELLING

- * sy biologiese moeder was nie beskikbaar nie;

Cornelius is die tweede van vyf kinders. Vier van die

kinders* die remediërende onderwyseres; (Die kind is sy halfsuster.

- * die kunsonderwyseres; en

Cornelius se biologiese ouers is (die vader) (die moeder)

en * die liggaamlike opvoedings onderwyser.

Behalwe oor die kinders verkyr hangende die kinders.

Die volgende media is ingeskakel. (Die media is gekies met inagneming van Cornelius se ouderdom en gestremdheid):

Tydens * Lüscher kleurtoets;

tydens Cornelius se biologiese moeder se (die vader)

* Persoonstekeninge;

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Gesinstekening;

die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Starren-Snijders-Oomen Nie-Verbale Skaal;

die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Nuwe Suid-Afrikaanse Individuele Skaal;

die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Gesprek;

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Bender Gestalt toets; en

op die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

* Observasie;

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

- in die klas;

Die biologiese moeder se (die vader) se (die vader)

Volgens die - tydens toetsing (die vader) se (die vader)

Klaar het sy biologiese moeder se (die vader) se (die vader)

Maar ga - op die speelgrond.

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

tydens die (die vader) se (die moeder) se (die vader)

5.2.4 HISTORISITEIT

5.2.4.1 GESINSAMESTELLING

Cornelius is die tweede van vyf kinders. Vier van die kinders is eie broers en susters en die jongste kind is sy halfsuster.

Cornelius se biologiese ouers is twee jaar gelede geskei. Mnr. X is intussen weer getroud. Mnr. X het toesig en beheer oor die kinders verkry aangesien die hof besluit het dat die biologiese moeder nie bevoeg is om na die kinders om te sien nie.

Tydens voorskoolse ouerleiding het die vader dikwels alleen opgedaag. Cornelius se biologiese moeder het nie gereeld saam met haar man ouerleiding toe gekom nie. Volgens die terapeut wat die ouerleiding gedoen het, het die biologiese moeder verwerpend en ongeduldig teenoor Cornelius opgetree. Die opdragte wat die spraakterapeute as huiswerk vir die ouers gegee het, is dikwels nie uitgevoer nie. (Daar moet egter in ag geneem word dat albei ouers voldag gewerk het.)

Daar was aanvanklik huweliksprobleme in mnr. X se huidige huwelik. Die stiefmoeder het haar man tydelik verlaat. Die voorval was traumaties vir die kinders, wat baie geheg aan hul stiefmoeder is. Mnr. X is geneig om taamlik bombasties op te tree. Die huweliksprobleme is uitgestryk en dit gaan tans goed met die huwelik. Daar is onlangs 'n baba uit die huwelik gebore.

Die biologiese moeder maak min kontak met die kinders. Volgens die stiefmoeder stel Cornelius nie belang daarin om kontak met sy biologiese moeder te maak nie. Die oudste suster gaan graag na haar moeder toe, maar volgens die stiefmoeder is daar nie voldoende toesig nie. In 'n vroëre ouerleidingsverslag word daar genoem dat haar (die biologiese moeder) sedelik normatiewe waardes nie na wense

is nie. Sy woon tans by 'n man wat nie arms het nie. Daar is intussen 'n hofbevel uitgereik waarin die biologiese moeder verbied word om enigsins met die kinders in verbinding te tree sonder hul vader se toestemming.

Mev. X (stiefmoeder) is 'n opgeleide onderwyseres maar doen kantoorwerk. Mnr. X is werksaam by die Weermag.

Tydens die oueronderhoud het die stiefmoeder as 'n deernisvolle, volwasse persoon voorgekom. Haar verhouding met haar stiefkinders is goed. Mnr. X stel baie belang in sy kinders, maar hy het 'n taamlike outokratiese siening van dissipline. In hierdie opsig sukkel die ouerpaar om tot 'n vergelyk te kom.

Die stiefmoeder noem dat mnr. X baie ingestel is op manlike gedrag. Cornelius is 'n effens verfynde seuntjie. Die stiefmoeder het voorvalle beskryf waar Cornelius se oom hom terg en sê dat hy 'n dogtertjie is. Hulle het selfs vir hom 'n rok aangebied. Sy vader tree nie tussenbeide nie, maar bly net stil in so 'n situasie.

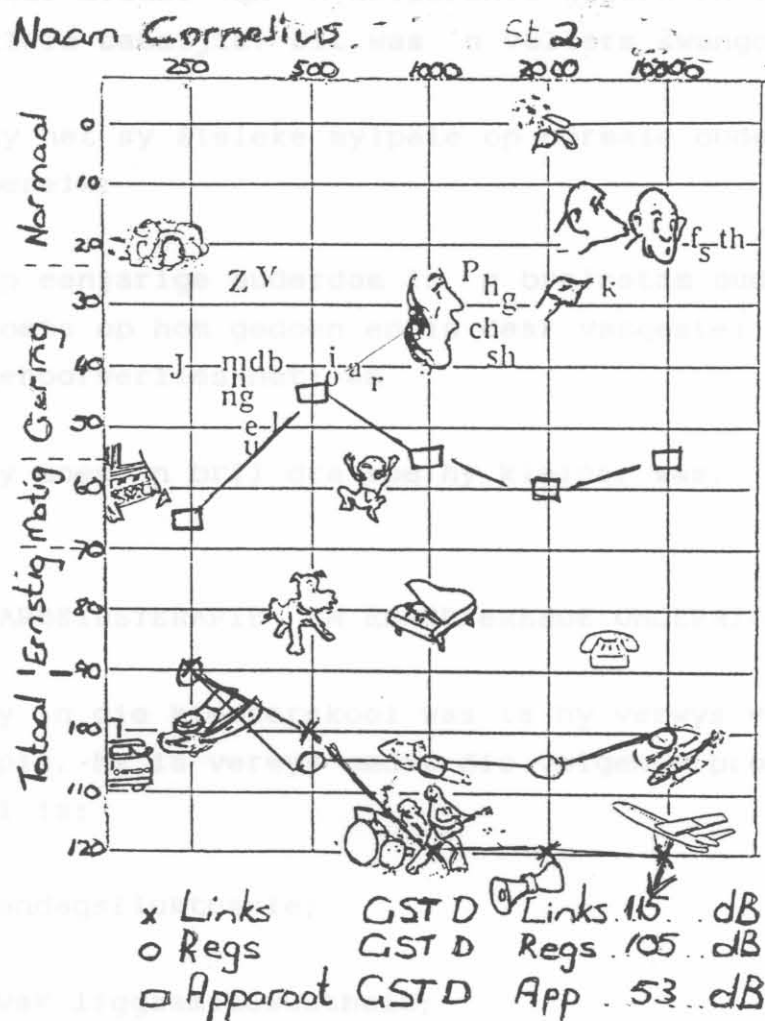
Cornelius se verhouding met sy broers en suster is goed. Dit lyk asof hy in sy skik is met die nuwe baba-sussie.

Dit wil voorkom asof die vader en stiefmoeder die twee seuns (sien 5.2.4.2) se doofheid aanvaar, verstaan en verwerk het.

5.2.4.2 MEDIESE AGTERGROND

Cornelius is sensories-binouraal ernstig gehoorgestremd. Sy jongste broer is ook gehoorgestremd. Hy is ook 'n leerling van Transoranje-skool. Die oorsaak van albei seuns se doofheid is onbekend. (Die moontlikheid van familiële doofheid kan nie uitgesluit word nie. Daar is van die familie aan moederskant wat gehoorgestremd is. Cornelius se biologiese moeder is in haar een oor doof.)

FIGUUR 5.1 'N OUDIOGRAM OM DIE AARD VAN CORNELIUS SE GEHOORGESTREMDHEID AAN TE TOON

Uit vorige mediese verslae is die volgende inligting verkry:

* Cornelius het as kleuter gereeld ekseem gekry weens 'n allergie vir sekere voedselsoorte;

* hy ly aan kroniese asma en sinusitus (hy moet sy asma-pompie saam met hom dra, maar hy is nie baie geneë daarmee nie, want sy maats terg hom daaroor);

* hy het net na geboorte ernstige geelsug gehad. Hy is deur middel van 'n keisersnit gebore en was 'n baie klein babatjie. Dit was 'n volterm swangerskap;

* hy het sy fisieke mylpale op normale ouderdomme bereik;

* op eenjarige ouderdom is 'n breinstam oudiometriese toets op hom gedoen en is daar vasgestel dat hy 'n gehoorverlies het; en

* hy moes 'n bril dra toe hy kleiner was.

5.2.4.3 ARBEIDSTERAPIE EN REMEDIËRENDE ONDERRIG

Terwyl hy in die kleuterskool was is hy verwys vir pedoterapie. Hy is verwys omdat die volgende probleme vasgestel is:

* aandagsfluktuasie;

* swak liggaamsbewustheid;

* kleur- en getalsbegrip onder sy ouderdomsvlak; en

* dissiplineprobleme.

Hy ontvang deurgaans remediërende onderwys vir sy spel- en leesprobleem. Alhoewel die probleem steeds nie opgehef is nie, het dit baie verbeter. (Dit kan 'n bydraende aangeleentheid wees by sy akademiese onderprestasie.)

5.2.4.4 VORIGE VERWYSINGS NA DIE HULPDIENSTE-AFDELING VAN TRANSORANJE-SKOOL

As daar in die voor-terapeutiese beplanning gekyk gaan word na die prognose vir die oplos van Cornelius se probleme is dit belangrik dat daar gekyk moet word na vorige verwysings, die aard van die probleem en die hulp wat verleen is:

* Voorskoolse oerleiding 1983: Cornelius kry gereeld woedebule en is baie huilerig. Hy speel rowwe seunspel. Hy was besonder terughoudend teenoor vreemdes. Daar was alreeds sterk aanduidings van aandagsfluktuasie.

* 1984. Cornelius is verwys vir ongekontroleerde gedrag. Theraplay is gedoen en dit het vir 'n ruk beter gegaan.

* 1985. Verwys vir 'n dissiplineprobleem. Hy het geweier om saam te werk. Hy was geïrriteerd, aktief en aggressief. Hy het voortdurend 'n toe neus en swaar asemhaling gehad. Die volgende hulp is verleen:

- 'n maatskaplike werker is gekontak om na die huislike omstandighede te kyk;

- verwysing vir 'n mediese ondersoek; en

- leiding aan die onderwyseres en ouers ten opsigte van die dissipline probleme.

* 1988. Cornelius se spraak het skielik verswak. Hy kry intensiewe spraakterapie. Daar is in die tydperk 'n nuwe baba in die gesin gebore. Cornelius toon

regressie. Hy begin om weer infantiel en aandagsoekkerig op te tree. Sy neus is voordurend toe. Die volgende hulp is verleen:

- daar is 'n brief aan die ouers geskryf waarin Cornelius se gedrag bespreek word en leiding is ten opsigte van die hantering van Cornelius gegee;

- mediese verwysing; en

- leiding aan klasonderwyseres.

Dit wil voorkom asof Cornelius se probleem al 'n geruime tyd duur en dat indien daar hulp verleen word, die verbetering van korte duur is. Sodra daar intensief individuele aandag aan Cornelius gegee word, verbeter sy gedrag, maar sodra die hulpverlening gestaak word gaan dit tydelik goed.

5.2.5 KOGNITIEWE MOONTLIKHEID EN -BETEKENISGEWING

Cornelius se intelligensie-moontlikheid is op 6-jarige ouderdom vir die eerste keer getoets. Hy het 'n nie-verbale skaalpunt van 118 op die Leiter International Performance Scale (LIPS) behaal. Aanvanklik was sy samewerking goed maar teen die einde van die toets het hy moeg geword en wou hy nie meer saamwerk nie.

In hierdie ondersoek is hy getoets met die Starren-Snijders-Oomen Nie-Verbale Skaal (SSON-wat 'n handelingskaal is) (Starren 1975). Hy behaal 'n nie-verbale skaalpunt van 127. Hy vaar uitstekend op die visuele geheue item. Tydens die afneem van die toets was hy woelig en oorhaastig. Sy konsentrasie was egter goed.

Vir kontrole is die NSAIS ook op hom gedoen. Hy behaal 'n nie-verbale skaalpunt van 127, 'n verbale skaalpunt van 67 en 'n totale skaal van 93. Dit is interessant om te sien dat die nie-verbale skaal baie goed ooreenstem met die punt op die SSON. Cornelius se lae verbale intelligensie-moontlikheid volgens die NSAIS kan toegeskryf word aan taalgestremdheid as gevolg van sy gehoorgetremdheid. Hy het die swakste gevaar in die Woordeskat item. In die Verbale Redenerings item het hy 'n gemiddelde punt behaal. (Vergelyk 2.4.10.1.1)

Die Bender-Visual Gestalt toets is ingeskakel. Daar was geen aanduiding van enige neurologiese- of perseptuele uitvalle nie.

Desondanks sy bogemiddelde moontlikheid onderpresteer Cornelius in die klas. Dit kan moontlik toegeskryf word aan die volgende:

- * hy - hy is intensioneel swak gerig ten opsigte van skoolwerk;
- * hy - hy is baie aktief en hy sukkel om te konsentreer; en
- * hy - sy neus is gedurig toe en hy het sinus hoofpyne

Cornelius dink dat hy nie goed genoeg is nie. Hy glo dat indien hy hom nie gedra nie, en indien sy ouers 'n onderonsie het dat sy stiefmoeder hulle weer sal verlaat.

* hy het 'n behoefte aan goedkeuring;

* hy is bereid tot kommunikasie;

* hy is egosentriek;

5.2.6 AFFEKTIEWE BETEKENISGEWING

Uit die projeksiemedia, waarneming en gesprekke met Cornelius het die volgende affektiewe betekenis ter sprake gekom:

- * Cornelius beleef homself nie as deel van die gesin nie. (Hy beleef homself in isolasie van die res van die gesin.);
- * hy voel bedreig deur die nuwe baba omdat hy voel dat die baba meer aandag as hy kry. Sy gevoelens is ambivalent want hy voel tog aan die een kant aangetrokke tot die baba. Hierdie ambivalensie lei tot skuldgevoelens;
- * daar is 'n baie goeie verhouding tussen hom en sy stiefmoeder. Hy vrees dat hy haar weer sal verloor;
- * hy het 'n behoefte aan sekuriteit en aandag. Hy voel dat hy minder kry as wat hom toekom;
- * hy voel onseker en angstig;
- * hy beleef sy liggaam negatief en het 'n swak selfbeeld;
- * hy is versigtig vir aanraking;
- * hy voel opstandig en aggressief;
- * hy het 'n behoefte aan goedkeuring;
- * hy is bereid tot kommunikasie;
- * hy is egosentries;

In 7A * hy is versigtig en effens wantrouig ten opsigte van beteken nuwe verhoudings;

5.2.6 * hy het 'n positiewe identifikasie met die ouer van sy eie geslag. Daar is sprake van die aanvang van puberteit, maar geen aanduiding kon gekry word van gekom homoseksualiteit nie (hy is in elk geval nog te jonk verhoud om as "homoseksueel" beskryf te word.); en

5.2.6 * indien die aandag op hom gevestig word voel hy ongemaklik en weet nie hoe om hom te gedra nie.

5.2.7 SEDELIK-NORMATIEWE BETEKENISGEWING

Die volgende sedelik-normatiewe betekenis het na vore gekom. (In Hoofstuk 2 is daar reeds gemeld dat die dowe kind 'n probleem het ten opsigte van die sedelik-normatiewe aangesien hulle nie altyd verstaan waaroor dit gaan nie en dat hulle ook nie altyd die reëls verstaan nie.)

6.1.1 * hy ken en verstaan nie al die reëls en sosiale vaardighede nie;

6.1.1 * hy verstaan nie waarom dit noodsaaklik is dat daar sedelik-normatiewe reëls ingestel moet word nie;

6.1.1 * hy raak opstandig as die reëls op hom afgedwing word;

6.1.1 * hy weet nie dat sy optrede onaanvaarbaar is en wens. wanneer 'n grap nie meer snaaks is nie. Hy sal aanhou met aandagsoekerige gedrag totdat almal om hom moeg is daarvoor; en

6.1.1 * hy is nie ten volle bewus van manlike- en vroulike soeder rolle en dat dit onaanvaarbaar is vir 'n seun om hom versoes 'n meisie op te tree nie.

In TABEL 5.1 word Cornelius se verstelde (en verskraalde) betekenis opgesom.

5.2.8 DISHARMONIESE OPVOEDINGSGEBEURE

Daar kan uit die bogenoemde gegewens tot die gevolgtrekking gekom word dat die fundamenteel pedogiese verhoudingstrukture disharmoniese voltrek word.

5.2.8.1 DISHARMONIESE VOLTREKKING VAN DIE GESAGSVERHOUDING

As gevolg van Cornelius se gehoorgestremdheid en die disharmoniese volrekking van die opvoedingsgebeure verloop die stig van die gesagsverhouding skeef.

Cornelius ken en weet nie waaroor gesag gaan nie. Hy voel onseker en opstandig teenoor gesagsfigure. Die ouerpaar en skool se gesagstrukture verskil onderling. Mnr. X is geneig om 'n outoritêre gesagstyl te handhaaf terwyl die stiefmoeder meer toegeeflik is. Die ouerpaar stem nie saam oor die wyse waarop die gesagsverhouding voltrek moet word nie. Die biologiese moeder se optrede is nie konsekwent nie. Sy sal die een naweek tydens die kinders se besoek toelaat dat hulle doen wat hulle wil en die volgende keer sal sy onredelik streng wees.

5.2.8.2 DISHARMONIESE VOLTREKKING VAN DIE VERTROUENSVERHOUDING

Cornelius beleef homself as gehoorgestremde anders as ander mense. Hy voel geïsoleerd van normaalhorende persone en is bang dat hulle hom sal verwerp. Hy het nie genoeg vertrouwe in homself om verhoudings te stig nie.

Die vertrouensverhouding tussen Cornelius en sy biologiese moeder is geskaad na die egskeiding omdat hy voel dat sy hom verwerp het. Hy voel ook dat hy sy stiefmoeder nie ten volle kan vertrou nie aangesien sy hom tydelik verlaat het

TABEL 5.1 DIE VERSTELDE BETEKENISGEWING VAN CORNELIUS

INHOUD	KOGNITIEWE BETEKENISGEWING	AFFEKTIEWE BETEKENISGEWING	SEDELIK- NORMATIEWE BETEKENISGEWING
Self	Hy dink dat hy nie so goed soos die ander ander kinders is nie. Hy glo hy is minderwaardig.	Hy beleef homself as ontoereikend.	Hy weet nie wat van hom verwag word nie. Hy verstaan nie dat sy onbehoorlike gedrag verkeerd is nie.
Sy vader	Hy glo dat sy vader dink dat hy ontoereikend is. Hy weet dat sy vader nie sy gedrag goedkeur nie.	Cornelius voel dat sy vader hom nie verstaan nie en dat hy nie goed genoeg is vir sy vader se aanvaarding nie.	Hy weet nie wat sy vader van hom verwag nie. Hy verstaan nie altyd waarom hy gedissiplineer word nie.
Die biologiese moeder	Hy dink dat sy hom verwerp en dat sy hom nie lief het nie.	Hy voel verwerp deur sy moeder. Hy is onseker van haar gevoel vir hom. Hy is bang om kontak met haar te maak en hy voel aggressief teenoor haar.	Hy weet nie waarom sy moeder so optree nie. Hy verstaan nie haar omstandighede en waarom sy nie bevoeg is as ouer nie. Hy beseef nie dat haar leefwyse nie voorbeeldig is nie.
Die stiefmoeder	Hy weet dat sy besorg is oor hom maar hy dink dat sy hulle weer sal verlaat as die ouerpaar 'n onderonsie het.	Hy voel veilig en geliefd by sy stiefmoeder maar hy voel onseker omdat hy bang is dat sy hulle weer sal verlaat.	Hy verstaan nie waarom sy stiefmoeder hulle voorheen verlaat het nie.
Skoolwerk	Cornelius dink dat hy nie altyd die werk kan doen nie en beseef nie dat dit belangrik is om te presteer nie.	Hy glo nie in sy moontlikhede nie en is intensioneel swak gerig.	Hy weet nie dat dit 'n opdrag van die Skepper is dat hy sy talente ten volle moet aktualiseer nie.

TABEL 5.1 (VERVOLG)

INHOUD	KOGNITIEWE BETEKENISGEWING	AFFEKTIEWE BETEKENISGEWING	SEDELIK- NORMATIEWE BETEKENISGEWING
Die nuwe baba	Hy dink dat die nuwe baba al die aandag kry en dat hy nie meer so belangrik vir sy ouers is nie.	Hy voel verwerp en onseker omdat hy voel dat die baba al die aandag kry. Hy voel ambivalent teenoor die baba. Hy voel aan die een kant aangetrokke tot haar maar aan die ander kant aggressief teenoor haar	Hy weet nie hoe om hom teenoor die baba te gedra nie. Hy verstaan nie dat 'n baba noodwendig baie aandag moet kry nie.
Sy maats	Hy dink dat hulle hom nie as deel van die groep wil aanvaar nie.	Hy voel aggressief en uitgestoot. Hy gedra infantiel en meisieagtig om hulle aandag te trek.	Hy wat vriendskap behels nie. Hy ken nie die sosiale-reëls en vaardighede om vriende te maak en te behou nie
Die onderwyseres	Hy dink dat sy nie van hom hou nie.	Hy voel onseker en aggressief teenoor haar. Hy probeer om haar aandag te trek met onaangename gedrag.	Hy ken en verstaan nie die reëls wat in die klaskamersituasie geld nie. Hy besef nie dat hy die onderwyseres se aandag met die res van die klas moet deel nie.
Ander persone in die algemeen	Hy weet dat hy anders is as ander mense.	Hy ervaar homself as anders. Hy voel geïsoleerd van ander mense en versigtig om verhoudings te stig. Hy is wantrouig en dit kan lei tot tasafwerendheid	Hy beskik nie oor die nodige sosiale vaardighede om met ander mense verhoudings te stig nie

en omdat sy nou baie meer aandag aan die nuwe baba gee.

Die vertrouensverhouding tussen vader en seun het ook skeefgeloop. Cornelius voel dat hy nie deur sy vader aanvaar word soos wat hy is nie en dat sy vader ook deel is van sy ooms wat hom terg.

Hy voel dat sy onderwysers van hom 'n swartskaaп maak en nie genoeg aandag aan hom gee nie. Hy voel onveilig tussen sy maats omdat hulle nie vir hom sy sin wil gee nie en omdat hy voel dat hy hulle nie kan vertrou nie.

5.2.8.3 DISHARMONIESE VOLTREKKING VAN DIE BEGRIPSVERHOUDING

Cornelius glo dat die meeste mense nie begrip het vir sy gestremdheid nie.

Sy vader het nie begrip vir die feit dat Cornelius onbehoorlik optree om aandag te trek en dat hy seerkry as hy genadeloos geterg word en as 'n "moffie" uitgeskel word nie.

Die stiefmoeder moet begrip hê vir Cornelius se onsekerheid en sy moet begrip hê vir sy gevoelens teenoor die baba.

Cornelius en sy klasmaats het nie begrip vir mekaar se gevoelens nie. Sy klasmaats dink hy is onaanvaarbaar omdat hy onvanpas optree en hy dink weer dat hulle niks met hom te doen wil hê nie. Die seuns in sy portuurgroep is baie gesteld op liggaamlike krag en het nie die nodige begrip om te besef dat 'n persoon nie slegs op sy uiterlike handeling en liggaamsbou beoordeel moet word nie.

Die onderwyseres het nie altyd begrip vir Cornelius se betekenis nie en kom soms tot die gevolgtrekking dat hy net ongeskik en aandagsoekerig is. Sy besef nie wat in sy betekeniswêreld aangaan nie.

5.2.9 DIE PROGNOSE VIR PEDOTERAPEUTIESE BEMOEIENIS

Die moontlikheid om terapeutiese met Cornelius te werk en om die terapeutiese doelstellings te bereik is goed. Die volgende is in oënskou geneem ten opsigte van die aanname wat gemaak word:

- * Cornelius is gewillig om binne 'n veilige situasie goed saam te werk met 'n persoon wat hy ken en vertrou. Hy is bereid om verhoudings te stig en te kommunikeer, mits hy veilig voel;
- * hy beskik oor 'n bogemiddelde intelligensie moontlikheid;
- * hy kan goed spraaklees en kommunikeer met persone wat vertrou is met dowes;
- * hy beskik oor 'n redelike goeie woordeskat en begrip binne sy taalgestremdheid;
- * die ouerpaar is bereid om ten volle saam te werk; hulle is intelligent en goed opgevoed; en
- * die onderwyseres is vertrou met dowes en is ook bereid om saam te werk.

Daar is enkele aangeleenthede wat die uitkoms van die terapeutiese gebeure kan benadeel wat deur die terapeut in gedagte gehou moet word:

- * Cornelius se gedragspatrone is lankal reeds vasgelê; en
- * sy gesondheidsprobleme (toe neus, sinusitus en allergie) is kronies. Dit is moeilik om met 'n kind te werk wat dikwels siek voel.

5.2.10 AANBEVELINGS

1) Terapeutiese bemoeienis met Cornelius ten opsigte van:

- * swak selfbeeld en sy gehoorgestremdheid;
- * begrip en kennis van sosiale vaardighede en sedelik-normatiewe waardes;
- * verwerking van sy ouers se egskeiding;
- * aanvaarding van die nuwe baba;
- * gevoelens van agressie, onsekerheid en angs; en
- * bevordering van aandag en konsentrasie.

ii) Leiding aan die onderwyseres en ander personeel wat gemoeid is met Cornelius ten opsigte van:

- * dissipline en gesag;
- * begrip vir sy verstelde betekenis;
- * stimulasie en aanmoediging in die klas;
- * die daarstel van manlike rolstrukture;
- * hulp aan Cornelius ten opsigte van die stig van verhouding met maats en ander; en
- * die aanvaarding van sy gestremdheid.

iii) Ouerleiding ten opsigte van:

- * dissipline en gesag;

- * begrip vir Cornelius se verstelde betekenis en dat dit aanleiding gee tot sy onaanvaarbare gedrag;
- * die verhouding tussen Cornelius en die baba; en
- * die onderlinge verhoudinge in die gesin (ook met die biologiese moeder).

iv) Volledige mediese ondersoek. Daar moet spesifiek gekyk word na:

- * sy allergie en asma met die oog op heroorweging van medikasie;
- * sy visie moet weer getoets word. Hy het in die kleuterskool 'n bril gedra maar het intussen opgehou om bril te dra;
- * sy hiperkinetiese gedrag en aandagafleibaarheid.

5.3 TERAPEUTIESE DOELSTELLINGS

Die implisiete doelstelling vir pedoterapie met Cornelius word in TABEL 5.2 vervat.

Die eksplisiete doelstelling vir die terapie met Cornelius is die daarstel van:

- * sekuriteit;
- * struktuur;
- * kommunikasie; en
- * lewensvaardighede.
(Sien 3.2.3.2 vir verdere inligting)

TABEL 5.2 DIE GEWYSIGDE BETEKENISGEWING VAN CORNELIUS

INHOUD INHOUD	KOGNITIEWE BETEKENISGEWING	AFFEKTIEWE BETEKENISGEWING	SEDELIK- NORMATIEWE BETEKENISGEWING
Self Die nuwe hante	Hy moet bewus wees van sy unieke moontlikhede en weet dat hy menswaardig is.	Hy moet homself as toereikend beleef. Hy moet voel dat hy belangrik is en hy moet meer selfvertroue kry.	Hy moet weet wat van hom verwag word. Hy moet leer wat onbehoorlike gedrag is en wat aanvaarbaar is.
Sy vader	Hy moet weet dat sy vader hom lief het en agting vir hom het.	Cornelius moet voel dat vader hom verstaan en aanvaar.	Hy moet weet wat sy vader van hom verwag. Hy moet die reëls verstaan en weet waarom hy gestraf word.
Die biologiese moeder	Hy moet weet dat sy moeder hom nie verwerp het nie, maar dat sy weens omstandighede nie beskikbaar is nie.	Hy moet seker wees van hoe sy moeder oor hom voel. Hy moet met haar kontak maak en sy gevoelens van aggressie teenoor haar moet verwerk word.	Hy moet weet waarom sy moeder nie toesig en beheer oor hom gekry het nie. Hy moet verstaan dat haar omstandighede nie geskik is om kinders in grootte maak nie.
Die stiefmoeder	Hy weet dat sy besorg is oor hom en hy moet weet dat sy die gesin nie sommer sal verlaat nie.	Hy voel veilig en geliefd by sy stiefmoeder. Hy moet weet dat haar liefde en sekuriteit blywend sal wees.	Hy moet verstaan waarom sy stiefmoeder hulle voorheen verlaat het.
Skoolwerk Ander persone in die klas	Cornelius moet in sy moontlikhede glo en weet dat hy oor bo-gemiddelde intelligensie moontlikheid beskik. Hy moet besef prestasie is belangrik.	Hy moet selfversekerd en veilig voel om te waag en sy bes te probeer. Hy moet voel dat hy 'n doel het om na te streef.	Hy moet weet dat dit 'n opdrag van die Skepper is dat hy sy talenten volle moet aktualiseer.

TABEL 5.2 (VERVOLG)

INHOUD	KOGNITIEWE BETEKENISGEWING	AFFEKTIEWE BETEKENISGEWING	SEDELIK- NORMATIEWE BETEKENISGEWING
Die nuwe baba	Hy moet verstaan dat die baba meer aandag moet kry en dat hy nog steeds net so belangrik is vir sy ouers as voorheen.	Hy moet geliefd en belangrik voel en voel dat hy ook die nodige aandag kry. Dit is belangrik dat hy sy gevoelens van aggressie teenoor die baba moet verwerk en dat hy lief vir haar sal wees.	Hy moet weet hoe om teenoor die baba op te tree. Hy moet verstaan dat 'n baba noodwendig baie aandag moet kry. Hy moet beseft dat infantiele gedrag op sy ouderdom onaanvaarbaar is.
Sy maats	Hy moet weet dat hy as deel van die groep aanvaar word.	Hy moet deel van die groep voel. Hy moet voel dat hy aanvaar word. Hy moet sy gevoelens van aggressie verwerk en leer om dit te beheer.	Hy moet weet wat 'n vriendskap behels. Hy moet die sosiale reëls en vaardighede wat nodig is om vriende te maak en te behou aanleer.
Die onderwyseres	Hy moet weet dat die onderwyseres van hom hou en dat sy hom graag sal wil help.	Hy moet veilig voel in die klas en voel dat hy net so belangrik is soos die ander kinders in die klas.	Hy moet die reëls wat in die klaskamer-situasie geld ken en verstaan. Hy moet beseft dat hy die onderwyseres se aandag met die res van die klas moet deel.
Ander persone in die algemeen	Hy weet dat hy anders is as ander mense. Hy moet weet waarom hy doof is en verstaan dat hy nog steeds menswaardig en belangrik is.	Hy ervaar homself as anders. Hy moet leer dat hy sosiaal aanvaarbaar is en dat hy vry en veilig kan voel om verhoudings te stig.	Hy moet die nodige sosiale vaardighede om met ander mense verhoudings te stig ken en verstaan.

Die oorkoepelende doelstellings is ook daargestel. Daar word beoog om Cornelius te ondersteun tot die hoogs moontlike aktualisering van sy volwassewordingsmoontlikhede. Na die hulpverlening moet Cornelius op steeds hoër wordende niveau aan sy eie bestaan en menswaardigheid sin en betekenis gee. Cornelius moet ondersteun word om, op grond van 'n gesonde selfbeoordeling en begrip, tot sedelik selfstandige besluitneming en handeling te kom wat gegrond is op 'n normidentifikasie en 'n eie sedelik-normatiewe lewensopvatting.

Dit is belangrik dat die terapeut wat met dowes werk altyd in ag moet neem dat terapie met die dowe kind nie net gaan oor betekeniswysiging nie maar ook oor betekenisverbreding.

5.4 VERLOOP VAN DIE HULPVERLENING

5.4.1. KOMMUNIKASIEWYSE

Cornelius kan redelik goed spraaklees en kan redelik verstaanbaar praat. Om egter seker te maak dat die terapeut en Cornelius suksesvol sal kan kommunikeer, sal daar deurgaans van totale kommunikasie (sien afdeling 2.4.2) gebruik gemaak word.

Aangesien die dowe kind sterk op nie-verbale kommunikasie steun sal daar 'n appèl op die terapeut sowel as die kind gerig word om te let op nie-verbale kommunikasie.

Dit is belangrik dat daar deurgaans vereenvoudigde taal gebruik word. Die terapeut moet daarop let dat Cornelius al die woorde kan verstaan wat sy gebruik. Indien dit lyk asof Cornelius nie verstaan wat die terapeut wil sê nie, moet sy probeer om die term aan hom te verduidelik of 'n makliker sinoniem van die woord gebruik.

5.4.2 DIE TERAPIELOKAAL

Transoranje-skool vir Doves beskik oor 'n goed ingerigte terapielokaal. Die lokaal voldoen aan al die vereistes vir 'n terapielokaal wat in Hoofstuk 4 (afdeling 4.15) beskryf word.

5.4.3 HULPVERLENING AAN DIE KIND

Hulpverlening behels dat daar met al die persone wat betrokke is in die opvoedingsituasie, bemoënis gemaak moet word. Daar sal hulp verleen word aan die volgende deelnemers aan Cornelius se opvoedingsituasie:

- * Cornelius;
- * sy vader;
- * sy stiefmoeder;
- * die biologiese moeder (indien sy beskikbaar is);
- * die klasonderwyseres; en
- * ander (die remediërende onderwyseres, die liggaamlike opvoedingsonderwyser, die kunsonderwyseres en die opvoeder gemoeid met voorligting vir Cornelius se klas.)

Die hulpverlening aan Cornelius gaan in tien sessies beskryf word. Nadat die terapie sessies met Cornelius bespreek is, sal slegs 'n kort bespreking van die leiding aan die volwassens gegee is, wees. Die studiegebied van dié verhandeling is kunsterapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind. Daar word dus grootliks op die hulpverlening aan die kind gekonsentreer.

5.4.3.1 SESSIE 1

- # FUNKSIONALISERING: Die terapeut vra aan Cornelius om
- i) DOEL: Pedagogiese ontmoeting. Skep van 'n vertrouensverhouding. Oriëntering ten opsigte van die terapeutiese verloop. Die betekenis van reëls.
  - ii) TEGNIEK: Speeltherapie, mimiek en gespreksterapie
  - iii) APPARAAT: Speletjie: "Slangetjies en leertjies"
  - iv) GRONDVORM: Spel, voorbeeld en gesprek
  - v) VERLOOP:
- # ORIËNTERING: Die terapeut het vir Cornelius by sy klas gaan haal en aan hom gesê dat hy van nou af elke week na haar kantoor toe moet kom dat hulle kan saamwerk.
- # BEVRAGING: Cornelius moet by die tafel kom sit en homself tuismaak. Die vier kleurskyfies van die speletjie word voor hom neergesit en hy word gevra om een te kies. Sy vra aan hom waarom hy daardie spesifieke kleur gekies het en verduidelik die speletjie se reëls aan hom.
- # EKSPOSISIE: Die spel word gespeel. Cornelius word geprys elke keer as hy wen en die terapeut stel 'n voorbeeld van hoe 'n slegte verloorder lyk. Sy vra aan Cornelius of hy kan agterkom wat verkeerd is. Die eienskappe van 'n swak verloorder word aan die hand van mimiek deur die terapeut voorgestel. Cornelius geniet dit baie. Hy verloor sy skugterheid en speel heerlik saam. Die terapeut begin die reëls van die speletjie verontagsaam en Cornelius maak haar attent daarop. Tussendeur vertel die terapeut aan Cornelius dat sy hom gaan help en dat daar weekliks terapeutiese bemoëienis met hom gemaak gaan word en dat hy baie spesiaal is.

FUNKSIONALISERING: Die terapeut vra aan Cornelius om aan haar te verduidelik wat in die volgende paar weke gaan gebeur. Saam bespreek die terapeut en Cornelius weer die terapeutiese verloop en die speletjie.

Cornelius het agter gekom dat die terapeut se optrede nie na wense is nie en dat sy nie altyd die reëls van die speletjie gehoorsaam het nie.

Daar word bespreek dat die verloop van die speletjie chaoties is as die reëls nie gehoorsaam word nie. Nog 'n voorbeeld van 'n tenniswedstryd word bespreek. Cornelius stem saam dat 'n mens nie mag tennis speel soos wat jy wil nie, maar dat daar spesifieke reëls is wat nagekom moet word. Die terapeut en Cornelius kom tot die gevolgtrekking dat reëls belangrik is en dat 'n mens nie kan maak soos wat jy wil nie. Daar is oral reëls waaraan jy gehoorsaam moet wees. Die reëls is daargestel sodat orde gehandhaaf kan word.

Die tyd vir die sessie is verby en Cornelius groet vriendelik en sê dat hy graag nog wil bly. Hy word daarop gewys dat daar ook reëls rondom tye is en indien 'n mens nie die tydroosters gehoorsaam nie dat daar 'n groot deurmekaarspul sal ontstaan. Cornelius word gevra om te kyk na plekke waar reëls belangrik is en waarom dit toegepas moet word.

EVALUERING: Die doel wat vir die eerste sessie daargestel is, is in 'n groot mate bereik. Daar is 'n positiewe verhouding tussen die terapeut en Cornelius gestig. Cornelius kon self agterkom dat dit belangrik is om reëls te gehoorsaam.

EKSPOSISIE: Die terapeut vertel aan Cornelius dat hy sal hieraan aandag gegee word in 'n later sessie.

Na 'n gesprek met die onderwyseres het sy genoem dat Cornelius in 'n baie gelukkige bui teruggekeer het klas toe.

5.4.3.2 SESSIE 2

- i) **DOEL:** Verdere verhoudingstigting tussen die terapeut en Cornelius. Om hom te help om sy weerstand vir aanraking te verminder en om hom te laat ontspan.
- ii) **TEGNIK:** Desensitisasie, mimiek en sensopatiëse-kunsterapie.
- iii) **MATERIAAL:** Vingerverf as sensopatiëse-kunsmedium.
Slegs die drie basiese kleure (blou, rooi en geel) is beskikbaar gestel. Oorjas vir Cornelius om sy klere te beskerm.
- iv) **GRONDVORM:** Spel en gesprek.
- v) **VERLOOP:**
  - # **ORIËNTERING:** Die terapeut en Cornelius groet mekaar. Sy vra hom uit oor die opdrag wat sy in die vorige sessie gegee het en hy vertel dat hy en sy gesin 'n kompetisie gehou het om te kyk wie is die slimste met reëls. Die terapeut prys hom en sê dat sy uitsien na vandag se sessie.
  - # **BEVRAGING:** Cornelius word gevra om by die tafel te kom sit, sy linkerhand op die tafel te sit en sy oë toe te maak.
  - # **EKSPOSISIE:** Die terapeut verf met 'n kwas 'n patroon op Cornelius se hand. Hy wou eers sy hand wegvat maar na 'n bietjie oorreding het hy dit daar begin hou. Na 'n rukkie het hy begin glimlag en dit geniet. Die

terapeut vra hom om sy oë oop te maak en om te kyk hoe die patroon voltooi word. Na afhandeling van die patroon word Cornelius gevra om dieselfde aan die terapeut te doen. Cornelius geniet dit om met die kwas 'n vrolike patroon met sirkels en strepe op die terapeut se hand te verf.

Cornelius moet sy regterhand op die tafel sit. In plaas van die verfkwas gebruik die terapeut haar vingers om sy regterhand te verf. Hy sit doodstil en geniet dit terdeë. Die proses word herhaal deurdat die terapeut vir Cornelius vra om haar hand met sy vingers te verf. Hy is gewillig om dit te doen en die patroon word herhaal op die terapeut se ander hand. (Die terapeut het intussen langs Cornelius kom sit. Hy het nie weggeskuif soos gewoonlik nie.)

FUNKSIONALISERING: Die terapeut vra vir Cornelius of hy daarvan sal hou om soos 'n hanswors te lyk. Hy stem laggend in en die terapeut begin om sy gesig met haar vingers te verf. Hy is aanvanklik gespanne maar ontspan algaande meer en dit begin lyk asof hy die aanraking geniet.

Nadat die verfwerk voltooi is en hy homself deeglik in die spieël bekyk het begin die terapeut met 'n ontspanningsoefening. Cornelius word gevra om al sy spiere styf saam te trek, sy mond op te blaas en sy vuiste te bal soos 'n kwaai hanswors. Hy moet so styf en kwaai staan vir 'n paar sekondes en dan word hy gevra om stadig sy kwaai mond af te blaas en sy lyf te ontspan. Die terapeut doen dit saam met hom. Die "speletjie" word 'n paar keer herhaal.

EVALUERING: Cornelius was baie ontspanne toe hy die lokaal verlaat het. Die onderwyseres het gerappoteer dat hy daardie dag besonder ontspanne en rustig was en dat hy sy samewerking in die klas gegee het. Die werkligastrale word met intensiteit geteken. Hy teken Cornelius het toegelaat dat die terapeut nader aan sy liggaamsruimte beweeg. Hy vertrou haar nou naby aan hom. Dit is belangrik dat sy behoefte aan aandag en liefdevolle aanraking uitgebrei moet word na situasies buite die terapielokaal.

5.4.3.3 SESSIE 3

- i) **DOEL:** Ekspresie van gevoelens.
- ii) **TEGNIK:** Oorvloeing deur middel van kunsterapie.
- iii) **MATERIAAL:** Verf, kwaste en papier.
- iv) **GRONDVORM:** Gesprek en spel.
- v) **VERLOOP:**

ORIENTERING: Die terapeut en Cornelius groet mekaar en die terapeut noem aan Cornelius dat hulle vandag gaan verf.

BEVRAGING: 'n Skoon vel papier (A3) word voor Cornelius neergesit. Die verskillende kleure waterverf word ook voor hom neergesit. Die terapeut gee die opdrag dat hy enige iets mag teken wat hy wil.

(Cornelius kom baie gespanne voor. Hy is baie aktief en sit met baie moeite stil.)

EKSPOSISIE: Cornelius begin met 'n groen grasperk onder aan die bladsy. Hy weifel 'n oomblik en begin dan om bo aan die papier swart wolke te teken. Uit die wolke uit begin hy lang geel weerligstrale teken. Die weerligstrale word met intensiteit geteken. Hy teken al hoe meer weerligstrale en dan begin dit reën. Hy teken heftig dan weerligstrale en dan weer reën.

* FUNKSIONALISERING: Die terapeut oop 'n dialoog met Cornelius. Die volgende gesprek word tussenin gevoer:

Terapeut: "Hoekom is daar so baie weerligstrale en reën?"

* EVALUERING: Cornelius is wilig om te praat. Cornelius: "Wolke kwaad en hartseer."

Terapeut: "Hoekom?"

Cornelius: "Wolke is moffie."

Terapeut: "Wat is moffie?"

Cornelius: "Kinders is terg. Meisie is soos moffie."

Terapeut: "Hoekom terg die kinders vir die wolke?"

Cornelius: "Hulle sê ek is soos meisie. Ek is moffie.

Cornelius: "Maak kwaad vir my. Ek wil huil en vir kinders slaan."

Die terapeut laat hom begaan. Na sowat agt minute raak hy rustiger en sê dat dit klaar gereën het. Die terapeut vra vir Cornelius wat gebeur as dit klaar gereën het. Hy antwoord dat die wolke weg sal gaan en dat die son weer sal skyn. (Die kunswerk word nie in die verhandeling ingesluit nie aangesien die eindproduk net 'n deurmekaarspul van blou en geel is.)

Die terapeut gesels met Cornelius en verduidelik aan hom dat die kinders dit geniet om hom te terg en dat hulle dit geniet as hy kwaad word. Sy sê dat hy hom nie aan hulle moet steur nie en dat sy met die klas gaan praat as hy wil hê dat sy moet. Cornelius stem in en dink dat dit 'n goeie idee is.

FUNKSIONALISERING: Die terapeut gee aan Cornelius weer 'n vel papier en hy verf 'n vrolike prent met rooi en pers blomme (FIGUUR 5.2). (Daar is nog steeds donker wolke in die lug.)

EVALUERING: Cornelius het veilig genoeg gevoel in die terapeutiese situasie om ekspressie te gee aan sy gevoelens van agressie teenoor sy klasmaats wat hom terg en uitkryt as 'n "moffie". Deur gebruik te maak van weerligstrale en reën kon hy uiting gee aan sy gevoelens van woede en hartseer. Nadat hy deur oorfloeiing katarses van sy emosies bereik het, het hy tot die gevolgtrekking gekom dat dit wel weer beter sal gaan.

Na afloop van die eerste tekening was hy redelik gestabiliseer en kon hy weer 'n vrolike prent maak. Dit is belangrik om daarop te let dat daar moontlik nog steeds onderliggend ongelukkigheid is en dat Cornelius sy gevoelens nog steeds nie behoorlik verwerk het nie. Die tekening (FIGUUR 5.1) wat hy na die eksposisie maak lyk asof dit vrolik is maar op die agtergrond is daar nog steeds die dreigende blou wolke.

Die terapeut beplan om 'n groepsterapie-sessie met Cornelius se klasmaats te hou waarin sy sal werk aan aanvaarding van mekaar, sosiale vaardighede, vriendskap en die uniekheid van elkeen in die klas.

FIGUUR 5.2

BLOMME

FIGUUR 5.3 DIE RUIMTESKIP

5.4.3.4 SESSIE 4

i) DOEL: Ekspresie en verwerking van gevoelens van agressie, onsekerheid en angs.

ii) TEGNIEK: Kunsterapie

iii) MATERIAAL: Waterverf, kwaste en A3-papier.

iv) GRONDVORM: Spel en gesprek.

v) VERLOOP:

ORIËNTERING: Die terapeut en Cornelius groet mekaar en Cornelius gee aan die terapeut 'n tekening wat hy die vorige aand gemaak het. Hy lyk baie ongelukkig en gespanne.

BEVRAGING: Die terapeut beskou die prent. Dit is 'n tekening van 'n voorwerp wat soos 'n ruimteskip lyk. (FIGUUR 5.3). Op die ruimteskip is daar die woord lief met 'n gebroke hart onderaan, 'n sinnelose kombinasie van letters en daaronder staan die woord dood.

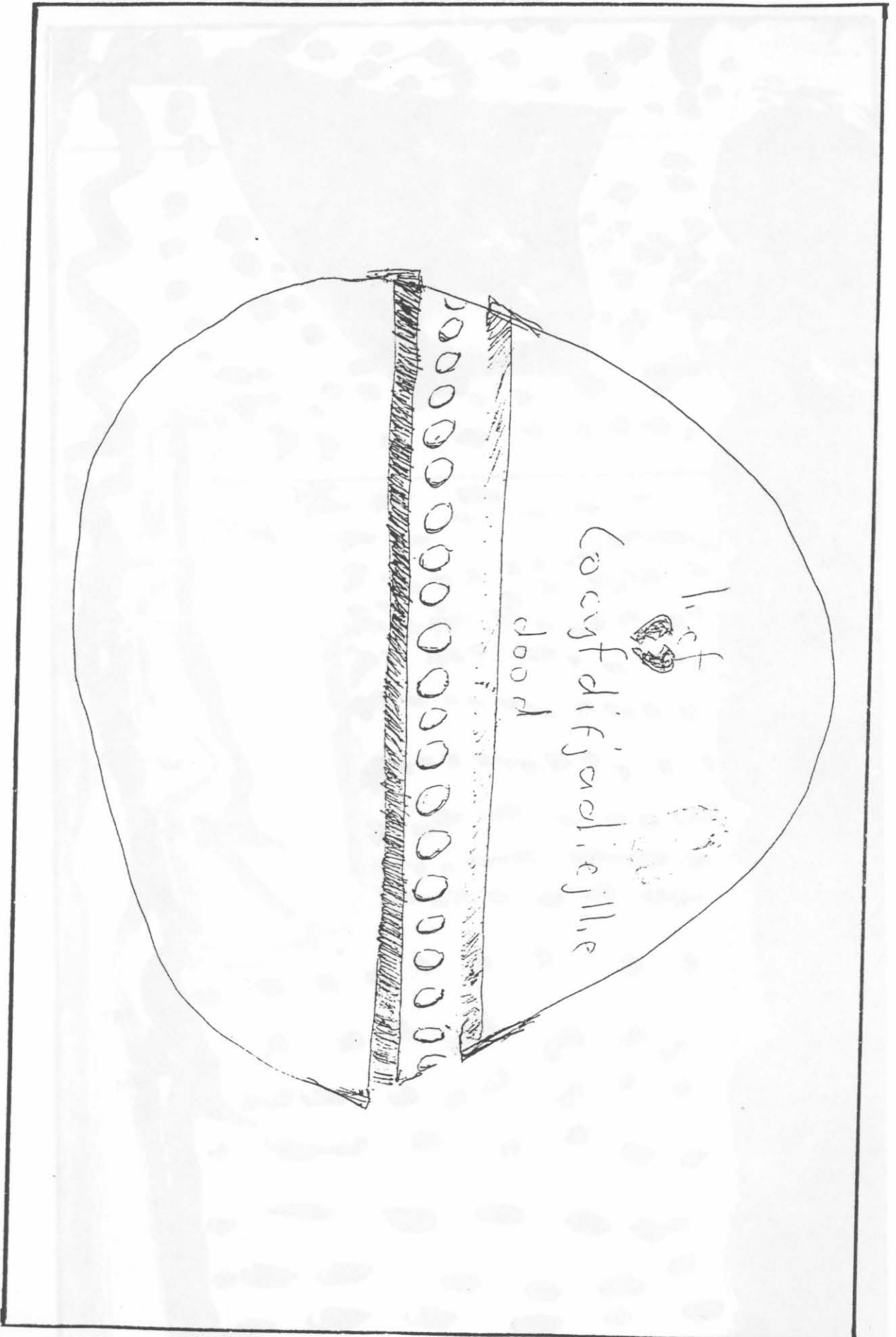
Die terapeut vra vir Cornelius uit oor die tekening. Hy sê dat dit 'n "vliegding" is wat weg gaan vlieg en hy gaan saam. As hy weg is sal almal dink hy is dood.

Die terapeut vra vir hom hoekom hy wil weggaan en hy sê dat mamma en pappa baie baklei het en dat hulle nie lief is vir mekaar nie.

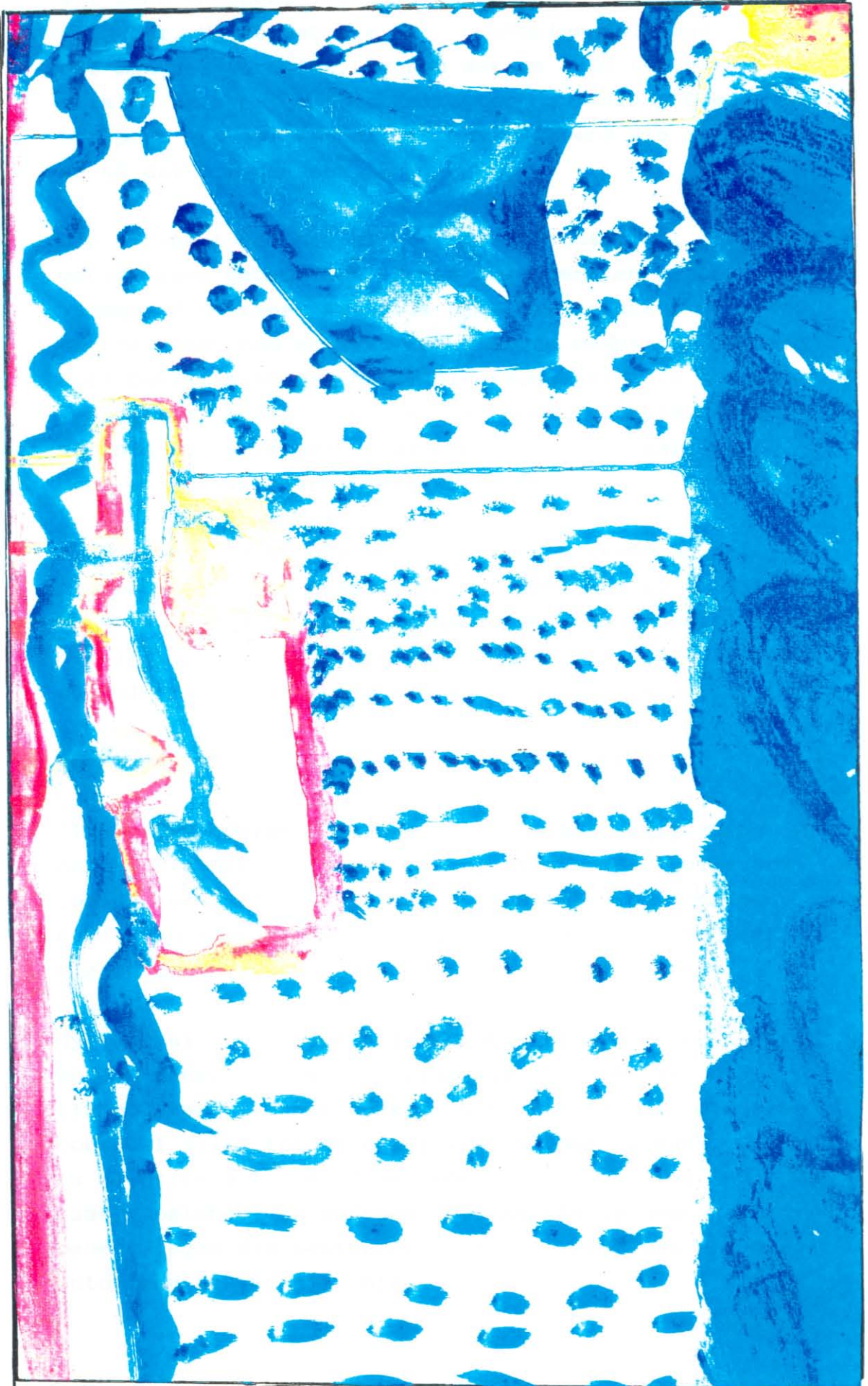
Hy begin spontaan met 'n kunswerk (FIGUUR 5.4). Hy begin deur 'n rooi motor te teken met 'n figuur binne in die motor. Bo aan die bladsy teken hy wolke wat 'n mengsel van groen en blou is. Dan begin dit reën.

FIGUUR 5.3 DIE RUIIMTESKIP

FIGUUR 5.4 ROOI MOTOR IN DIE REËN

FIGUUR 5.5 BLOMME IN DIE WERK

Dit reën onophoudelik en die pad begin verspoel. Oral is water. Hy sê dat die kar 'n ongeluk sal maak en dat die man sal verdrink. Hy hou aan om reën te teken en skielik maak hy 'n rooi kol agter die wolke. Die terapeut vra hom wat dit is. Hy antwoord die terapeut en sê dat dit die son is.

Die terapeut vra hom uit oor die situasie wat die vorige aand gebeur het. Hy sê dat mamma en pappa vanoggend nie meer kwaad is nie. Die terapeut bespreek die saak met hom en maak hom daarvan bewus dat mense soms baklei maar dat hulle nie noodwendig nie meer lief is vir mekaar nie. 'n Paar ander voorbeelde van verhoudings word genoem waar mense vir mekaar kwaad word en mekaar daarna vergewe.

- # FUNKSIONALISERING: Cornelius teken 'n tekening met blomme daarop. Hy teken 'n groot geel son bo in die hoek (FIGUUR 5.5). Daar is nog steeds ligte wolke in die lug en dit begin reën. Hy sê dat reën goed is vir die blomme en dat hulle sal groei as dit reën.

Cornelius is stil en nadenkend wanneer hy groet.

- # EVALUERING: Cornelius raak baie onsteld as sy ouers 'n onderonsie het. Hy vrees dat sy stiefmoeder hulle ook sal verlaat. Dit wil uit sy eerste tekening voorkom asof hy nie mooi weet hoe om die situasie te hanteer nie en dat hy eerder wil vlug voordat hy seerkry.

Hy herhaal in sy tweede tekening weer die donker wolke en die reën. Dit wil voorkom asof hy reën as 'n simbool van hartseer beskou. Dit reën baie en die reën oorspoel alles totdat die motor 'n ongeluk maak. Dit is moontlik dat dieselfde gebeur in sy emosies. Hy raak emosioneel so oorspoel dat hy nie sy gedrag kan beheer (soos die bestuurder van die motor ook nie die motor kan beheer nie) nie.

FIGUUR 5.5

183
BLOMME IN DIE REËN

Na die gesprek en nadat hy sy hartseer verwerk het in sy tekening, maak hy 'n tekening waar die reën 'n positiewe konnotasie het. Hy sê dat reën die blomme laat groei. Dit is moontlik dat Cornelius onbewustelik agtergekom het dat die simbool van reën in sy tekeninge hom beter laat voel nadat hy dit gebruik het. 'n Baie positiewe teken is die gebruik van die sonskyn na die reën. Die feit dat Cornelius deur sy simbole 'n aanduiding van die moontlikheid van stabiliteit en geluk gee na al die ongeluk is 'n positiewe duiding vir suksesvolle uitkoms van die pedoterapie.

5.4.3.5 SESSIE 5

- i) DOEL: Die leerlinge in Cornelius se klas moet beseef dat dit onvanpas is om mekaar te terg en dat dit beter is dat hulle eerder met mekaar moet kommunikeer en positiewe inligting aan mekaar moet gee.
- ii) TEGNIEK: Groepsterapie.
- iii) MEDIA: Video: "The Ugly Duckling" van Walt Disney.
- iv) GRONDVORM: Eksemplaar en gesprek.
- v) VERLOOP:
  - # ORIËNTERING: Die terapeut vra dat die leerlinge saam met haar videokamer toe moet kom. Sy noem dat sy graag met hulle wil praat oor maats en sy wil vir hulle 'n mooi video wys.
  - # BEVRAGING: Die leerlinge word gevra om mooi na die video te kyk en alles te probeer onthou wat gebeur het aangesien daar na die tyd oor die video gepraat gaan word.

EKSPOSISIE: Die video word aan die leerlinge vertoon. Na die tyd het die terapeut die volgende vrae aan die leerlinge gestel:

* hoe voel die eendjie aan die begin van die video?

* hoekom voel hy so?

* hoe voel hy as die ander eendjies hom terg?

* dink julle dit is vir hom lekker as die ander hom terg en as niemand met hom wil speel nie?

* is julle jammer vir die eendjie?

* wat gebeur later?

* hoe voel die eendjies wat hom geterg het nou?

* sal jy graag in die eendjie se plek wil wees as almal hom so terg?

* hoekom?

Die leerlinge het oor die algemeen baie simpatie met die eendjie gehad en kon agterkom dat die gevolge van die ander se verwerping en gespot die eendjie baie seergemaak het.

Die terapeut trek die verband tussen die eendjie en mense en noem aan die leerlinge dat dit beter is om mense om jou op te hef as om hulle af te kraak. Later kry jy daardie persoon dalk nodig en dan wil hy niks met jou te doen hê nie.

5. # FUNKSIONALISERING: Die leerlinge se name word op stukkies papier in 'n houer gegooi en elke leerling in die klas moet 'n ander een se naam trek. Die opdrag word gegee dat daar van hulle verwag sal word om drie positiewe eienskappe van die persoon wat hulle getrek het te noem en dat die res van die klas sal besluit of die inligting waar of vals is.

Die leerlinge sukkel aanvanklik met die opdrag. Die onderwyseres en die terapeut doen 'n voorbeeld en die leerlinge begryp wat van hulle verwag word. Die leerlinge het die res van die sessie baie geniet en die terapeut het baie interessante tendense binne die groepsdinamiek opgemerk.

VI. VERSLUITING

EVALUERING: Dit was duidelik dat sommige leerlinge nie beseef het dat 'n getergery iemand kan seermaak nie, aangesien hulle dit as 'n grap bedoel. Die leerlinge het ook geleer dat aanvaarding van ander baie belangrik is.

Die terapeut het agtergekom dat daar 'n paar subgroepe in die klas is en dat hulle saamkoek en die ander uitsluit. Daar is een of twee voorbokke wat aanleiding daartoe gee dat die groep een leerling uitkies en hom/haar dan verneder.

Dit is belangrik dat die subgroepe gebreek moet word sodat almal met mekaar kan saamwerk. Dit sal ook verhoed dat daar sondebokke is. Die terapeut sal die konsep van groepwerk waar die klas in kleiner groepies moet deel aan die klasonderwyseres voorstel. Die groepe moet gereeld verander sodat die leerlinge meer individueel met mekaar kontak sal maak.

Die terapeut sal die wande van die bakke te verk. Die wande van die bakke bestaan uit lang runde stukke wat in

5.4.3.6 SESSIE 6

- i) DOEL: Cornelius moet sosiale vaardighede aanleer en uitvind dat dit lekker is om te gee eerder as om altyd al die aandag op homself gevestig te wil hê. Hy moet beseft dat aandagsoekerige- en infantiele gedrag onaanvaarbaar is.
- ii) MEDIA: Pottebakkersklei, waterverf, skoon papier.
- iii) TEGNIEK: Kunsterapie en mimiek.
- iv) GRONDVORM: Spel en gesprek.
- v) VERLOOP:
  - # ORIENTERING: Die terapeut en Cornelius groet mekaar en die terapeut noem aan Cornelius dat hy vandag iets besonder gaan maak en dat hy dit dan vir 'n persoon kan gee vir wie hy baie lief is.
  - # BEVRAGING: Die terapeut gee vir Cornelius die houer met pottebakkersklei in en sê dat hy dit eers deeglik moet knie voordat daarmee gewerk kan word. As hy dit geknie het en dit voel glad moet hy dit eers vir die terapeut wys. Daarna kan hy enige voorwerp maak.
  - # EKSPOSISIE: Cornelius geniet dit om die klei te knie en te frommel, plat te druk, in 'n bol te rol en dan weer plat te druk. Dit lyk asof die aktiwiteite 'n ontspannende effek op Cornelius het.

Nadat hy die klei gereed gemaak het, begin hy om 'n bakkie te vorm. Hy maak eers 'n plat bodem en begin dan om die wande van die bakkie te vorm. Die wande van die bakkie bestaan uit lang ronde stukkie wat hy in

die rondte draai om die wande te vorm. Nadat hy dit afgehandel het neem hy 'n potlood en skryf op die bodem: " Ek is lief vir jou, Mamma."

Die terapeut prys hom oor die netjiese stuk werk en vra vir hom aan wie hy dit gaan gee. Hy noem dat hy dit vir sy stiefma gaan gee. Die terapeut onderneem om eers die bakkie te bak en dan kan hy dit vir haar gee.

Die terapeut vra vir hom hoe sy mamma sal voel as hy die bakkie vir haar gee. Hy sê dat sy bly sal wees. Op die vraag oor hoe hy sal voel as mamma bly is, antwoord hy dat dit lekker sal voel.

Die terapeut en Cornelius bespreek nog gevalle waar daar vir ander gegee moet word en dat 'n mens lekker voel as jy vir ander mense iets gee en dat ander mense bly is en van jou hou as jy met hulle deel.

FUNKSIONALISERING: Die terapeut haal 'n stuk sjokolade uit en begin smaaklik daaraan eet sonder om vir Cornelius aan te bied. Sy mimiek 'n tipiese suinige infantiele persoon wat alles vir haarself wil hou. Cornelius lyk baie afgehaal en lus vir die sjokolade. Die terapeut vra vir hom hoe hy voel as sy so maak en hy sê dat hy nie daarvan hou nie.

Sy deel die sjokolade met hom en gesels vriendelik met hom.

Nadat die sjokolade opgeëet is vra die terapeut vir Cornelius om te besluit van wie hy die meeste gehou het. Die een wat soos 'n baba is en alles alleen opeet of die een wat soos 'n groot kind is en bereid is om met hom die sjokolade te deel. Hy kies laasgenoemde.

EVALUERING: Cornelius het dit geniet om met die klei as sensopatiëse kunsmedium te werk. Hy het dit ook geniet om 'n voorwerp met die klei te skep. Cornelius geniet duidelik kunsaktiwiteite en daar sal aanbeveel word dat hy kunslesse moet neem.

Hy het geleer dat dit nie lekker is, as 'n persoon infantiel en suinig teenoor ander optree nie en dat dit aangenaam is om met ander te deel. Mense hou nie daarvan as 'n groot kind hom soos 'n baba gedra nie.

Daar sal nog aandag aan Cornelius se sosiale vaardighede gegee moet word. Dit is belangrik dat die personeel en ouers ook betrek moet word. Tydens oerleiding en onderwyserleiding sal daar wenke aan die ouers en onderwysers in dié verband gegee word.

5.4.3.7 SESSIE 7

i) **DOEL:** Vrye ekspressie.

ii) **MATERIAAL:** Waterverf, kwaste en skoon papier.

iii) **TEGNIEK:** Kunsterapie.

iv) **GRONDVORM:** Spel en gesprek.

v) **VERLOOP:**

ORIËTERING: Die terapeut en Cornelius groet mekaar en die terapeut noem aan Cornelius dat hulle vandag lekker gaan saamwerk.

BEVRAGING: Die terapeut vra dat Cornelius by die esel moet gaan sit en dat hy die waterverf moet gebruik om te teken wat hy wil.

Hy begin dadelik teken. Hy teken die agterkant van 'n baba met 'n groot spuitnaald wat in die baba se rug gesteeek gaan word. Rondom die baba teken hy 'n raam.

Hy verf eers die raam in geel maar bedek dit dan met blou en swart (sien 4.11 vir die betekenis van oordekking van een kleur met 'n ander kleur en die betekenis van kleurgebruik). Die baba se lyf is rooi en die spuit is swart (FIGUUR 5.6).

Die terapeut vra hom uit oor die tekening:

Terapeut: "Wat is dit?"

Cornelius: "Dit is baba. Hy ingespuit."

Terapeut: "Hoekom word die baba ingespuit?"

Cornelius: "Hy moet groot."

Terapeut: "Hoekom?"

Cornelius: "Hy stout."

Terapeut: "Hoekom?"

Cornelius: "Weet nie."

Terapeut: " Hou jy van die baba?"

Cornelius: "Weet nie."

Terapeut: "Kan die baba loop?"

Cornelius: "Nee"

Terapeut: "Kan die baba self aantrek?"

FIGUUR 5.6 DIE BABA

Cornelius: "Nee" vir Cornelius 'n paar wenke van hoe hy sy mamma met die baba kan help. Hy onderneem as dit

Terapeut: "Kan die baba self eet"

Cornelius: "Nee. Baba is dom." telkens teonoor die baba is-
appivalent. Aan die een kant voel hy aangetrekte tot

Terapeut: "Wie sorg vir die baba?" voel hy dat die baba
dies seer aandag as hy kry.

Cornelius: "Mamma"

tydens die bespreking van sy lewensplan dat hy baba help
Terapeut: "Is die baba baie werk?" dat die baba baie
aandag moet kry verleenend vir telesoon is. Hy

Cornelius: "Ja." hy sy lewensplan met die baba help. Hy
hy haar aan weer dat sy moet. Die baba help.

Terapeut: "Hoekom?" die baba help. Die baba help.

Cornelius: "Baba is dom"

Die terapeut en Cornelius het die gesprek verder
gevoer totdat Cornelius begin beseft het dat die baba
baie werk is.

- # FUNKSIONALISERING: Die terapeut noem aan Cornelius dat hy weet dat die baba baie werk is en sy sê vir hom dat daar 'n plan gemaak sal moet word sodat mamma nie so baie tyd vir die baba moet gee nie.

Cornelius stem saam dat hulle nie die baba wil weggee nie, want almal is lief vir die baba. Hy sê dat ouma die baba moet oppas. Die terapeut sê dat dit 'n goeie plan is, maar dat ouma oud is en dat sy gou moeg word.

Cornelius maak 'n paar planne en telkens bespreek hy en die terapeut die voordele en nadele van die plan. Cornelius sê dat hy vir mamma sal help want hy is al groot. Die terapeut prys hom en sê dat dit vir hom en mamma altwee lekker sal wees as hy met die baba help.

v) Die terapeut gee vir Cornelius 'n paar wenke van hoe hy sy mamma met die baba kan help. Hy onderneem om dit te gaan doen.

EVALUERING: Cornelius se gevoelens teenoor die baba is ambivalent. Aan die een kant voel hy aangetrokke tot die baba maar aan die ander kant voel hy dat die baba baie meer aandag as hy kry.

Tydens die bespreking van sy tekening het hy naderhand agtergekom dat dit noodsaaklik is dat die baba baie aandag moet kry aangesien sy nog hulpeloos is. Hy beseft dat indien hy sy stiefma met die baba help, hy by haar kan wees, dat sy meer tyd beskikbaar kan hê en dat hy nie meer skuldig hoef te voel oor sy jaloesie teenoor die baba nie.

Daar sal tydens owerleiding aan die stiefmoeder leiding in dié verband gegee word. Dit is belangrik dat sy moet saamwerk en vir Cornelius wys dat dit vir haar belangrik is dat hy verantwoordelik is en dat sy die hulp wat hy aan haar gee baie waardeer. Dit is ook belangrik dat sy vir hom tyd sal maak.

5.4.3.8 SESSIE 8

- i) DOEL: Die leerlinge moet beseft dat 'n persoon nie alleen op sy uiterlike geag moet word nie, maar dat almal verskillende talente het.
- ii) MEDIA: Videos: "Lambert the sheepish lion" en "Fernando the bull" van Walt Disney.
- iii) TEGNIEK: Groepsterapie.
- iv) GRONDVORM: Gesprek en eksemplaar.

v) VERLOOP: Die video word gewys en die kinders word gevra om saam met die terapeut na die videolokaal toe te gaan waar sy weer soos in die vorige sessie vir hulle video gaan wys en dat hulle weer die video gaan bespreek.

ORIËNTERING: Die leerlinge word gevra om saam met die terapeut na die videolokaal toe te gaan waar sy weer soos in die vorige sessie vir hulle video gaan wys en dat hulle weer die video gaan bespreek.

BEVRAGING: Die terapeut vra vir die leerlinge of hulle nog kan onthou wat die terapeut in die vorige sessie vir hulle geleer het. Die leerlinge sê dat hulle geleer het dat hulle nie vir mekaar moet terg nie. Een noem dat daar wel weer voorvalle was waar van die leerlinge ander geterg het maar dat sy met hulle geraas het en dat sy vir hulle gesê het dat dit lelik is.

Die video word gewys. Dit is die verhaal van 'n leeutjie wat per abuis deur die oolevaar by die skape afgelaai word. Die moeder wat hom kry neem hom aan as haar kind en maak hom groot. Die leeutjie dink hy is 'n skaap en is besonder sagmoedig. Die ander rammetjies terg hom en noem hom 'n lamsak en 'n papbroek omdat hy nie wil baklei nie en omdat hy anders as die ander is. Hy is baie hartseer daaroor maar sy moeder aanvaar hom en sê vir die rammetjies dat hy nog eendag 'n goeie daad gaan doen. Die terapeut stop elke keer die video en verduidelik aan die leerlinge wat gesê word deur middel van gebaarondersteunde taal.

Die leerlinge en die terapeut bespreek die gebeure en daar word weereens daarop klem gelê dat die leeutjie baie sleg voel wanneer die ander hom terg.

Die verhaal eindig waar 'n wrede wolf die trop skape aanval en die leeutjie se pleegmoeder tot teen die rand van 'n afgrond gedryf word deur die wolf. Al die ander "dapper" jong rammetjies versteen van vrees en

- 5.4.3 wend geen poging aan om die ooi te red nie. Die video word gestop en die kinders word gevra of hulle nog steeds dink dat die rammetjies sterk is. Die leerlinge word ook gevra om te antisipeer oor wat volgende gaan gebeur. Almal stem saam dat die wolf die ooi gaan opvreet as niemand haar help nie.

Die bewysmaking van die video dat die wolf...

- Lambert die leeu het intussen groot geword. Toe hy sy pleegmoeder in die nood sien het hy vurig en brullend op die wolf afgestorm en hom verjaag. Die ramme was verstom en het baie skuldig en sleg gevoel. Die een wat hulle uitgejou het is entlik die een wat die held was.

- Die leerlinge word gevra of hulle dink dat die sagmoedige persoon noodwendig altyd die slegte een is. Na 'n bespreking kom die leerlinge tot 'n gevolgtreking dat dit belangrik is om nie 'n persoon op sy uiterlike te takseer nie. Elke persoon is uniek. Almal het foute en ook goeie eienskappe.

- # FUNKSIONALISERING: Die onderwyseres onderneem om verder met die leerlinge te werk in dié verband.

Wys...

Tydens 'n taalles sal die verhaal van die hasie en die skilpad gedoen word en sy sal ook die video van Fernando die bul aan die leerlinge wys. Albei die verhale dra dieselfde boodskap oor.

Verband met die video van Fernando die bul...

- # EVALUERING: Die leerlinge het die sessie geniet en verstaan dat daar nie slegs na die uiterlike van 'n persoon gekyk moet word nie. Almal is uniek en daarom moet almal aanvaar word. Die inhoud wat in die sessie bespreek is moet ingeoefen word en sal deur die onderwyseres ingeoefen word.

5.4.3.9 SESSIE 9

- i) DOEL: Vrye ekspressie van gevoelens. Die werwerking van Cornelius se gevoelens van liggaamlike ontoereikendheid.

Die bewusmaking van Cornelius dat vroulike gedrag ontoelaatbaar is vir 'n man.

- ii) TEGNIEK: Kunsterapie en mimiek.
- iii) MATERIAAL: Waterverf, kwaste, kleurpotlode en skoon papier.
- iv) GRONDVORM: Spel en gesprek.
- v) VERLOOP:
- # ORIËNTERING: Cornelius word gegroet en die terapeut sê dat sy bly is dat hy gekom het.
- # BEVRAGING: Cornelius moet by die esel sit en teken waarvoor hy lus het. Hy kies die waterverf om mee te werk.

Hy geniet dit om te teken en die eindproduk is 'n groot groen skilpad (Figuur 5.7) (Teenage Mutant Ninja Turtle - 'n gewilde televisie karakter). (Sien 4.5 in verband met die gebruik van karakters uit die media.)

Die terapeut vra vir hom wat dit is en hy sê dat dit 'n "turtel" is. Hy sê dat die "turtel" baie sterk is en dat hy almal wat met hom moeilikheid soek sal slaan. Die "turtel" wen altyd. (Cornelius spreek die woord "turtle" uit as "turtel".)

FIGUUR 5.7 DIE "TURTEL"

Die terapeut vra vir Cornelius of hy dink dit is goed dat 'n mens ander mense seer maak as hulle vir jou kwaad maak. Hy sê dat as hy so sterk soos die "turtel" was dat hy hulle sou geslaan het.

Cornelius sê dat hy te swak is en dat die ander hom seer maak. Die terapeut vra vir Cornelius of hy dink dat indien twee mense mekaar geslaan het, hulle sal ophou om vir mekaar kwaad te wees. Hy noem dat hulle baie kwaad vir mekaar is en dat hulle seer het.

Die terapeut vra vir Cornelius of hy aan 'n ander plan kan dink om geskille te besleg. Hoe maak mamma en pappa as hulle baklei het? Slaan hulle mekaar? Cornelius antwoord dat hulle baie skreeu maar later praat hulle mooi en dan is hulle weer lief vir mekaar.

Die terapeut vra vir Cornelius om te kies watter een van die bogenoemde wyses om geskille te besleg die beste is. Hy kies die tweede uitweg.

Cornelius word gevra om weer na die skilpad te kyk en of hy dink dat die skilpad 'n seun of 'n meisie is. Hy sê dat die skilpad 'n seun is, omdat hy so sterk is. Die terapeut vra vir Cornelius of hy dink dat alle seuns groot en sterk is. Hy sê dat hy nie weet nie.

Cornelius word attent gemaak op die video wat in die groepsterapiesessie (Sessie 8) gewys is. Die terapeut vra vir Cornelius of hy soos die leeutjie wil wees en of hy soos die skape wil wees. Hy kies die leeutjie.

Die terapeut doen mimiek en loop soos 'n meisie met swaaiende heupe en maak asof sy giggel en maak sulke hulpelose pap handjies. Sy sê vir Cornelius dat sy speel sy is die skilpad. Cornelius is geskok en lag en sê dat die skilpad nie so loop nie. Die terapeut vra vir Cornelius wat hy dink verkeerd is en of hy soos 'n

skilpad kan loop. Hy mimiek die stap van 'n sterk man. Die terapeut vra vir hom of hy dink dat dit mooi is as 'n man so loop. Hoe sal dit lyk as pappa so loop? Hy sê dat die mense nie daarvan sal hou nie en dat hulle hom sal terg.

FUNKSIONALISERING: Die terapeut vra vir Cornelius om weer te teken. Hy kies weer waterverf en verf 'n tekening van 'n man (FIGUUR 5.8).

Die terapeut vra hom uit oor die tekening. Hy sê dat dit pappa is. Pappa is sterk en slim en hy is baie lief vir mamma en die kinders. Hy is vriendelik en wil nie baklei nie. Hy wil help.

Die tyd is verby en Cornelius groet vriendelik.

EVALUERING: Cornelius is 'n fyngedeboude seun. Hy word deur sy maats gespot omdat hy nie so sterk soos hulle is nie. Dit is belangrik dat hy in die klas en ook tuis daarop attent gemaak sal moet word dat alhoewel hy nie sterk is nie, hy slimmer is as die meeste van die kinders in sy klas en dat hy baie kunstig is.

Cornelius kan soms verwyfd optree. Dit is moontlik 'n gewoonte wat hy aangeleer het in al die jare toe hy die enigste seun in 'n klas vol meisies was. Hy moet beseft dat die tipe gedrag onaanvaarbaar is vir 'n seun en daartoe sal lei dat hy nog meer geterg sal word. Hy is heeltemal bewus van manlike en vroulike rolle en sy identifikasie met manlike rolfigure is goed.

Cornelius se liggaamsbou is te fyn om rugby te kan speel maar hy kan redelik goed tennis speel en swem.

Daar sal met die liggaamsopvoedingsonderwyser gepraat moet word sodat Cornelius geleentheid kan kry om

FIGUUR 5.8 DIE STERK MAN

afrigting in een van die sportsoorte te kry. As hy aan 'n sportsoort kan deelneem (wat hy graag wil doen, maar glo dat hy nie kan nie) sal dit sy selfbeeld verbeter, hy sal 'n uitlaatklep kry vir sy spanning en hy sal beter aanvaar word in sy portuurgroep. Die ouers moet ook gekontak word en gevra word of dit moontlik is dat Cornelius in die middag by die skool kan agterbly om 'n sportsoort te beoefen.

5.4.3.10 SESSIE 10

- i) DOEL: Die aanleer van 'n stokperdjie. Afsluiting van terapie.
- ii) TEGNIEK: Kunsterapie
- iii) MEDIA: Ou tydskrifte, watte, verdunningsmiddel (thinners), skoon papier en 'n skêr.
- iv) GRONDVORM: Spel en gesprek
- v) VERLOOP:
  - # ORIËNTERING: Die terapeut en Cornelius groet mekaar vriendelik en die terapeut sê aan Cornelius dat dit vandag die laaste keer is dat hy terapie toe sal kom. Sy sê dat sy vir hom gaan leer om mooi geskenkies te maak wat hy vir ander kan gee.
  - # BEVRAGING: Die terapeut vra vir Cornelius om deur die ou tydskrifte te blaai en indien hy 'n prent sien waarvan hy hou dit uit te skeur. Cornelius hou van die illustrasies by die kortverhale. (Dit is duidelik dat Cornelius 'n besondere sin vir die estetiese het. Hy sien gou raak as 'n foto besonder mooi is, hy wys die mooi klere in die tydskrifte uit en geniet dit om na die foto's van binnenshuise versierings te kyk.)

Die is belangrik dat Cornelius besig is met sivoalle
 Die terapeut wys vir Cornelius om 'n tekening wat hy
 gekies het versigtig met watte wat vol met verdunningsmiddel is, klam te maak. 'n Blanko vel papier word dan oor die vel papier gesit en versigtig met die hand gevryf. Nadat die hele oppervlakte van die papier kontak gemaak het met die papier wat met verdunningsmiddel bedek is, word die blanko papier versigtig afgetrek van die onderste papier af. Daar sal nou 'n dowwe afdruk van die prent (amper soos 'n watermerk) op die papier wees.

'n Mens kan die papier gebruik om skryfpapier, geskenkpapier of boekoortreksels te maak. 'n Mens kan ook die tegniek gebruik om koeverte te versier.

FUNKSIONALISERING: Cornelius is geesdriftig en met die terapeut se leiding maak hy van die afdrucke. Hy sê dat hy kersgeskenke gaan maak. Hy vra of hy vir mamma 'n briefie mag skryf en die terapeut stem in.

Hy skryf 'n briefie waarin hy vir sy stiefmoeder sê dat hy baie lief vir haar is.

Cornelius vra of hy nie maar nog kan kom vir terapie nie. Die terapeut verduidelik aan hom dat dit nou goed gaan met hom en dat sy 'n ander kind in hierdie tyd moet help.

Cornelius aanvaar die verduideliking op 'n baie nugtere wyse (sonder om infantiel op te tree.) Hy groet vriendelik en gee vir die terapeut 'n drukkie.

EVALUERING: Dit gaan goed met Cornelius by die huis en in die klas. Dit is goed dat hy die terapeut se verduideliking aan die einde van die sessie aanvaar het sonder om infantiel op te tree.

Dit is belangrik dat Cornelius besig bly met sinvolle handelingte aangesien hy baie maklik verveeld raak. Dit is tydens hierdie verveelde oomblikke wat sy aandag dwaal en hy onvanpas begin optree. Die aanleer van 'n stokperdjie wat hy in sy vrye tyd kan beoefen is maar een van die wyses waarop hy besig gehou kan word. Lees en televisiekyk is nie werklik 'n alternatief nie want die dove kind hou oor die algemeen nie van lees of televisieprogramme sonder aksie nie.

5.4.4 OUERLEIDING

5.4.4.1 DOEL VAN DIE OUERLEIDING

Die ouers is deelnemers in Cornelius se opvoedingsituasie. Om die aktualisering van die hulpverlening aan Cornelius te optimaliseer is dit belangrik om die ouers te betrek.

Die volgende doelstellings is in verband met ouerleiding gemaak:

- * daar moet aan die ouers verduidelik word hoe Cornelius sy wêreld beteken en waarom hy op dié wyse betekenis gee;
- * die ouers moet georiënteer word ten opsigte van die hulp wat aan Cornelius gegee word;
- * die gesinsverhoudings moet bespreek word;
- * die stiefmoeder moet beseft dat sy 'n belangrike rol in Cornelius se lewe speel en dat sy hom moet verseker van haar liefde vir hom en dat sy die gesin nie sal verlaat nie;
- * die gesagsverhouding moet bespreek word en daar moet 'n ooreenkoms bereik word tussen die verskillende gesagstyle; en

* die ouers moet verstaan dat hulle samewerking tydens die loop van die terapie belangrik is en dat hulle, hul volle samewerking moet gee as hulle wil hê dat die terapie geslaagd moet wees.

5.4.4.2 OUERLEIDING

Die ouerleiding het geskied deur middel van telefoniese kontak, briewe en twee onderhoude. Die ouerleiding moes op dié wyse geskied aangesien albei die ouers voldag werk en probleme ondervind om gereeld verlof te kry.

Tydens die eerste onderhoud is Cornelius se betekenis, soos in TABEL 5.1 beskryf, aan die ouers verduidelik. Daar is ook 'n gesprek gevoer oor die onderlinge verhoudings binne die gesin. Die ouers is georiënteer ten opsigte van die verloop van die terapie. Die ouers is gevra om vir Cornelius te observeer, meer aandag aan hom te gee en weekliks hul observasies en enige nuwe inligting telefonies of per brief aan die terapeut te rapporteer. 'n Inligtingstuk oor dissipline is aan die ouers gegee met die opdrag dat hulle dit saam sal deurwerk en bespreek. Indien hulle enige vrae oor die inligtingstuk het kan hulle die terapeut kontak.

Die terapeut en Cornelius se ouers het gereeld weekliks telefonies kontak gemaak. Die terapeut het aan die ouers vertel wat sy daardie week in terapie gedoen het en die ouers het terugvoering oor die gebeure by die huis gegee.

Die terapeut het na die eerste sessie vir die ouers per brief die opdrag gegee dat hulle die toepassing en redes vir reëls met Cornelius moet inoefen. Daar is aanbeveel dat hulle telkens binne 'n spesifieke situasie (byvoorbeeld as hulle in die oggend skool toe ry, 'n rugby wedstryd, skoolreëls en reëls binne die huis) vir Cornelius attent sal maak op die reëls en die redes waarom dit toegepas moet

word. Hulle kan speletjies ontwerp en die hele gesin kan saamspeel.

Die ouers het die volgende week terugvoer gegee dat die plan geslaagd is en dat die gesin dit geniet om reëls uit te ken en te stry of die reël nuttig is of nie.

Die terapeut het vir die stiefmoeder gevra om vir Cornelius aan te moedig om haar met die baba te help. Sy kan vir hom eenvoudige opdragte gee en as hy dit uitvoer moet sy hom prys. Dit is belangrik dat sy vir hom 'n spesiale tydjie sal inruim.

Dieselfde raad word aan Cornelius se vader gegee. Daar word aanbeveel dat hy saam met Cornelius 'n stokperdjie moet begin. Die terapeut maak mnr. X daarop attent dat Cornelius van skeppende aktiwiteite hou, maar dat hy nie aangetrokke voel tot rugby nie. Sy stel voor dat vader en seun ook aandag sal gee aan ander sportsoorte soos swem en tennis.

Die terapeut verduidelik aan Cornelius se vader dat hy seergemaak word as sy oom hom terg en dat dit vir hom belangrik is dat sy vader hom sal verdedig. Indien mnr. X stilbly wanneer Cornelius geterg word, voel dit vir Cornelius asof sy vader saamstem met die geterg.

Die ouers stem in dat Cornelius in die middag na skool kan agterbly vir sport. Hulle is in hulle skik om te weet dat die liggaamsopvoeding onderwyser bereid is om hom af te rig.

Die biologiese moeder wil nie by die terapie betrek word nie. Die vader en stiefmoeder word gevra dat hulle objektief aan Cornelius moet verduidelik waarom die kinders nie na die biologiese moeder toe mag gaan sonder hulle toestemming nie. Die huidige egpaar moet daarteen waak om die biologiese moeder in 'n negatiewe lig voor die kinders te stel en om hulle teen haar op te steek. Sulke optrede

kweek net onsekerheid en gevoelens van verwerping by die kinders.

Die doelstellings vir die leiding wat aan die
Die terapeut het ook aan die ouers genoem dat dit belangrik is dat Cornelius 'n stokperdjie moet beoefen. Terwyl hy besig is met 'n aktiwiteit wat hy geniet kan hy konsentreer en stilsit. Hy ontspan as hy met kunsmateriaal werk. Die terapeut noem dat sy vir Cornelius gewys het hoë om afdrucke te maak. Sy stel ook voor, dat indien dit vir die ouers finansieël moontlik is, hulle moet toesien dat hy mimiek- of kunslesse sal neem. Die ouers stem in. Hulle reël dat Cornelius mimieklesse kan neem by die persoon wat reeds 'n paar dowe kinders in haar klasse het. Die stiefmoeder bied aan om vir Cornelius apparatuur vir sy drukwerk te koop. Sy noem dat sy dit sal geniet om soms saam met hom te werk. Die vader bied aan om in 'n volgende maand vir Cornelius waterverf te koop.

Die ouers se samewerking was goed. Hulle het gereeld terugvoer gegee en dit was duidelik dat Cornelius se gedrag tuis baie verbeter het. Hy is nou baie behulpsaam met die baba en geniet dit om met haar te speel. Mnr. X het met sy broer gepraat en gevra dat hy nie meer vir Cornelius moet terg nie, aangesien dit Cornelius se selfbeeld ernstig skaad. Die ouers besoek tans 'n berader sodat die probleme binne die gesin opgelos kan word en ook sodat daar 'n beter verhouding tussen die egpaar en die biologiese moeder kan wees. Die gesin probeer om gereeld aktiwiteite saam te doen.

5.4.5 LEIDING AAN DIE KLASONDERWYSERES

Die klasonderwyseres is die volwassene, wat naas die ouers, die meeste met Cornelius te doen het. Dit is belangrik dat sy ook leiding moet kry ten opsigte van die hulpverlening aan Cornelius en dat sy 'n deelnemer moet wees in die terapeutiese verloop.

5.4.5.1 DOEL VAN DIE LEIDING AAN DIE ONDERWYSERES

Die doelstellings vir die leiding wat aan die klasonderwyseres gegee gaan word is:

- * die betekeniswêreld van Cornelius moet aan haar geopenbaar word;
- * die disharmoniese opvoedingsdinamiek wat die onaanvaarbare gedrag tot gevolg het, moet aan haar verduidelik word en hoe dit opgehef gaan word;
- * sy moet terugvoering gee na elke sessie en weet hoe om Cornelius te observeer en waarna sy moet kyk sodat haar terugvoering van waarde vir die terapeut kan wees;
- * die klasonderwyseres sal meer moet uitvind van homoseksualiteit sodat sy kan beseef dat 'n verfynde seun nie noodwendig homoseksueel is nie; en
- * daar sal van die klasonderwyseres verwag word om opdragte ten opsigte van die hulpverlening uit te voer en om van die inhoud met die klas in te oefen.

5.4.5.2 LEIDING

Die klasonderwyseres is 'n hulpvaardige persoon en is bekend met dowes.

Die terapeut en die klasonderwyseres het na elke sessie kontak gehad en die klasonderwyseres is gevra om vir Cornelius te observeer. Die terapeut het vir die klasonderwyseres riglyne gegee vir observasie.

Daar is tydens die evaluering van elke sessie genoem wat die terapeut se opdrag aan die onderwyseres is. 'n Opsomming van die opdragte wat die terapeut aan die onderwyseres gegee het volg hieronder:

- * daar is aan haar 'n leesstuk oor homoseksualiteit gegee. Sy is gevra om dit te lees en met die terapeut te bespreek;
- * die terapeut het aan die klasonderwyseres leiding gegee oor groepwerk en daar is spesifieke opdragte oor groepwerk gegee waar daar veral gekonsentreer moet word op die lewensvaardighede rondom verhoudings;
- * die onderwyseres het ingewillig om 'n tema in die klas te doen waar reëls en die belangrikheid daarvan behandel sal word;
- * die klasonderwyseres moet sorg dat elke leerling in die klas 'n handeling het om hom mee besig te hou as die werk klaar is. (Die klas het begin met 'n tolletjebrei-projek. Almal maak 'n stuk tolletjebrei en aan die einde van die jaar word al die stukke aanmekaar gewerk om 'n mat te maak wat as kersgeskenk vir die onderwyseres kan dien);
- * daar moet gereeld kontak tussen die ouers en die onderwyseres wees waar hulle Cornelius se gedrag en verbetering kan bespreek en ook bewus kan wees van probleme wat kon ontstaan het; en
- * die belang van ontspanningsoefeninge is aan haar verduidelik en 'n paar idees van hoe sy die kinders binne 'n paar minute kan laat ontspan is gegee.

Die onderwyseres as medeterapeut het haar goed van haar taak gekwyd. Na elke sessie het sy terugvoering van

Cornelius se gedrag gegee. Sy het besonder fyn observeer en haar observasies was van groot hulp vir die terapeut.

Volgens die klasonderwyseres het Cornelius se gedrag in die klas merkbaar verander. Sy het gesorg dat sy sy positiewe gedrag prys, hom laat belangrik voel en hy het spesifieke verantwoordelikhede binne die klas gehad.

5.4.6 LEIDING AAN ANDER PERSONE WAT BY CORNELIUS SE OPVOEDING BETROKKE IS

Dit is nodig om leiding te gee aan die ander onderwysers wat betrokke is by Cornelius. Dit is ook belangrik dat dié persone deelnemers sal wees in die verloop van die hulpverlening aan Cornelius. Die terapeut het met elkeen wat betrokke moet wees 'n gesprek gevoer en Cornelius se betekeniswêreld binne konteks van hulle vak bespreek.

Die liggaamlike opvoedingsonderwyser is genader om hulp te verleen met die volgende:

- * die moontlike afrigting van Cornelius in 'n sportsoort waarin hy die mas sal kan opkom;
- * die daarstel van 'n manlik rolfiguur;
- * die beplanning en voorbeeld van sportaktiwiteite waar liggaamskrag nie die oorheersende vaardigheid is nie; en
- * hy moet probeer om die klas daarvan bewus te maak dat liggaamlike prestasie nie die enigste maatstaf is waarvolgens 'n persoon as mens gekeur word nie.

Die klasonderwyseres was opgewonde oor die navorsing en was bereid om haar samewerking te gee:

- * sy is attent gemaak op Cornelius se voorliefde vir skeppende aktiwiteite en dat hy 'n besondere waardering vir die estetiese het. Dit is belangrik dat sy baie aandag aan hom in die klas moet gee;
- * dit is belangrik dat sy moet observeer wat Cornelius doen tydens die maak van 'n kunswerk;
- * sy was, as ervare kunsonderwyseres by die dowes, van hulp met die interpretasie van Cornelius se kunswerke en was 'n waardevolle bron van inligting oor die kenmerkende eienskappe van dowe kinders se werk; en
- * sy het onderneem om vir die klas nuttige tydverdrywe aan te leer wat as stokperdjies beoefen kan word.

Die remediërende onderwyseres is ook genader en ingelig oor Cornelius se betekenis. Sy sal konsentreer op sy swak selfbeeld en sy negatiewe intensionele gerigtheid op skoolwerk. Cornelius se aandagafleibaarheid word versterk deur sy affektiewe labiliteit. Die remediërende onderwyseres gee aandag aan sy afleibaarheid en die terapeut sal nie daaraan aandag gee nie. Die remediërende onderwyseres sal die klasonderwyseres betrek by haar hulpverlening aan Cornelius.

5.5 SINTESE

Cornelius is 'n dowe seun met 'n verstelde en verskraalde betekeniswêreld. Deur diagnostisering is daar vasgestel hoe sy affektiewe-, kognitiewe- en normatiewe betekenis daar uitsien. Die teenwoordigheid van disharmoniese opvoedingsgebeure wat na vore gekom het in sy onbehoorlike gedrag kon beskryf word.

In hierdie hoofstuk is daar met behulp van 'n gevallestudie getoon hoe kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek by die

dowe kind gebruik kan word. Daar is gebruik gemaak van drukwerk, waterverf, potlode en pottebakkersklei.

Weens die dowe kind se swak begrip-, taal-, kommunikasievaardighede en -spraak moes die terapeut na aanleiding van De Wet (1993:163) se proefskrif aanpassings in die tegniek maak:

* die taal moes vereenvoudig word, byvoorbeeld:

- die instruksies moes vereenvoudig word;

- moeilike abstrakte begrippe moes vereenvoudig en verduidelik word; en

- genuanseerde gevoelsbegrippe is 'n moeilike konsep vir die dowe kind en die terapeut moes vir die kind die nodige begrippe aanleer en verduidelik (konseptualisering).

* die kommunikasiewyse moes aangepas word:

- die kind kon redelik spraaklees maar om seker te maak dat die kind presies verstaan wat die terapeut bedoel, moes die terapeut van gebaarondersteunde taal gebruik maak;

- dit was soms vir die terapeut moeilik om te verstaan wat die kind wou sê en sy het vir die kind gevra dat hy gebare saam met sy spraak moet gebruik sodat die terapeut hom goed kan verstaan; en

- indien die kommunikasie steeds misluk het moes die terapeut en die kind van ander wyses gebruik maak om mekaar te verstaan soos:

~ demonstrasies;

In Hoofdstuk 6 is 'n voorbeelde; verhoud van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek wat dorens gevalueer word. Aanbeveling vir 'n mimiek; en 'n grafiese voorstellings.

'n grafiese voorstellings.

Na aanleiding van die inligting wat uit die diagnostisering verkry is, is pedoterapeutiese doelwitte daargestel. 'n Kind is altyd binne 'n opvoedingsituasie en dit is belangrik dat al die deelnemers aan daardie situasie betrek moet word by hulpverlening.

Tydens hulpverlening is daar terugvoer van die deelnemers gekry om uit te vind in hoe 'n mate die pedoterapie geslaag het.

Daar was duidelik verbetering in Cornelius se gedrag. In sy kunswerke kon 'n mens algaande 'n verbetering sien.

Die individuele sessies met Cornelius is afgesluit nadat die klasonderwyseres en die ouers genoem het dat Cornelius se gedrag baie verbeter het. Die terapeut het weer die Lüscher kleurtoets en die menstekeninge afgeneem en daar was duidelik 'n verskil in Cornelius se betekenis. Hy beleef nie meer sy liggaam as negatief nie en sy ambivalente gevoelens teenoor die baba is opgehef.

Die klasonderwyseres, ouers en die ander persone wat betrokke is by die hulpverlening moet steeds voortgaan met hul hulpverlening aan Cornelius. Die terapeut sal gereeld kontak maak en die hulpverlening monitor en leiding gee.

Die biologiese moeder was nie beskikbaar vir hulpverlening nie en dit is dus moeilik om aan haar leiding te gee in verband met ouerskap en Cornelius se betekenis rondom haar op te hef.

In Hoofstuk 6 sal die bruikbaarheid van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met dowes geëvalueer word. Aanbeveling vir verdere navorsing sal ook in dië hoofstuk gedoen word.

6.1 INLEIDING

In Hoofstuk 5 van die verhandelinge is 'n gevallestudie gemaak waarin kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind gebruik is. Hier is 'n opsomming van die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind. Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.

Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.

Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.

Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.

Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.

Die kind se ontwikkeling van kunst terapie as pedoterapeutiese tegniek met 'n dowe kind word in dië hoofstuk bespreek.